

Krajina poničených cintorínov

Silvia Ruppeldtová | Pravda | 25.02.2020

Možno aj vám niekedy zvláštne udrelo do oka, ako veľmi sú na Slovensku poničené, či skôr zanedbané a zabudnuté staré cintoríny. Mená ľudí na rozpadávajúcich sa kameňoch, o ktoré sa nemá kto starať – a naozaj zväčša nie preto, že by potomstvo len odišlo za lepším životom toľ do vedľajšieho mesta a nevďačne zabudlo na rodnú prst'. Na Slovensku cintoríny všetkých národností a konfesií nad poloprázdnyimi mestečkami i uprostred rastúcich aglomerácií hovoria často živšou rečou ako živí. A keď sa stane niečo také ako nedávno na Orave, kde detskí vandali poničili židovský cintorín, a ešte k tomu v čase, v ktorom slovo fašizmus vystupuje zo slovníkov do skutočného života, cintoríny sa rozkričia. Aj o tom je divadelná hra Viliama Klimáčka Holokaust, ktorá sa v týchto dňoch znovu dostáva do divadla Aréna v réžii Rastislava Balleka.

Storočie šialencov

Viliam Klimáček napísal hru na podnet Hildy Hraboveckej, ktorá bola jednou z deportovaných v prvom slovenskom transporte do Osvienčimu z východného Slovenska v roku 1942. Na rozdiel od väčšiny svojej rozvetvanej rodiny prežila a v poslednom období života sa opäť proti svojej vôli v myšlienkach vracala do obdobia, ktoré ju, vlastnými slovami, na doživotie determinovalo. V storočí, ktoré „charakterizuje český filozof Karel Kosík ako začarovaný pekelný kruh. Storočie ustupovania a kapitulácie pred zlom a agresivitou kafkoidného sveta posadnutého najrôznejším druhom šialenstva. Storočie, ktoré zažilo hrôzy prvej a druhej svetovej vojny, Osvienčimu, gulagov, Hirošimy“. To sú myšlienky Hildy Hraboveckej, ktoré odznejú aj počas predstavenia – jej hlasom. A tak príbeh jednej anonymnej kaviarne židovských majiteľov v medzivojnovnej Bratislave, ku ktorej sa ako k svojej v reštitúcii hlási dcéra arizátorov vracajúca sa po novembri 1989 do Československa, dostáva aj subjektívne konkrétnejšiu podobu. Divadelná hra Holokaust prestáva byť „len“ príbehom mašinérie priemyselného vyvražďovania v istom období; je aj príbehom celého 20. storočia, ktoré na „poničených cintorínoch“ postavilo svoje dejiny. Aj dejiny Slovenska.

Ako stvoriť moderného človeka

Hra je rozdelená do dvoch diametrálne odlišných dejstiev. V prvom sa retrospektívnym rozprávaním z Argentíny prichádzajúcej Anny Králikovej dostávame do medzivojnovnej kaviarne, ktorú si v reštitúcii nárokuje. Vede ju židovská vdova Róza Rozenfeldová, žijúca s dcérou a zamestnávajúca najdúcha Hanu. Často k nej chodievala i svetácky slovenský básnik a intelektuál Ambróz Králik, človek veľmi

túžiaci pozdvihnúť kultúrny národ. Až tak veľmi, že uverí, že pri tom pozdvíhaní je nevyhnutné zbaviť sa „žida“. A tak keď utiahnutej slúžtičke Hane pani Rozenfeldová ponúkne vedenie kaviarne, aby ju zachránila, arizácii zo strany Ambróza už nič nebráni. Ani svadbe, ani stvoreniu svetáckeho „nového mestského človeka“. „My Slováci veľmi ľúbime svoju rodnú viesku. Ale je nám priúzká. Nuž si ju musíme preniesť do mesta.“ Pravdaže, niekoho z toho mesta treba vyhodiť. Pochopiteľne, v „súlade so zákonom“. Akoby sme to už niekde počuli. Dcéra arizátorov v tom má po dlhých desaťročiach jasno: Nám to predsa zhabali komunisti. Že aj my sme to niekomu zhabali? To bolo predsa podľa zákonov. Vari sa chceme vracat' až do praveku?

Druhé dejstvo, kde si diváci s hercami zamenia hľadisko a javisko, je už ten symbolický „hovoriaci cintorín“. Každá z postáv dopovie svoj príbeh. Každý nesie svoju krivdu aj svoju vinu. Ani jedna postava nie je stelesnené dobro či zlo, na povrch vypláva dnes už dobre známa pravda, aké je zlo banálne. Ako človek krútený dejinnými zvratmi zväčša nedokáže uchovať čistý štít, akí bezodne krutí vedia byť tí, čo sa cítia ako trpitelia a ukrivdenci. V skratke, prečo minulosť v našom priestore tak ohlušujúco kričí, hoci ju po generácie usilovne zameťáme pod koberce.

Predstavenie Holokaust v divadle Aréna je naozaj vynikajúcou historickou kolážou našich dejín a už len kvôli hereckému koncertu Milana Ondříka v postave Ambróza sa oplatí vybrať sa do Arény rozjatriť staronové rany.